Defensienota

De enige zekerheid is dat niets zeker is en zelfs dàt is niet zeker . . . Dat zou een toepasselijk motto kunnen zijn voor de Defensienota die eind dit jaar gaat verschijnen en waarin de regering zal aangeven wat haar visie is op omvang, samenstelling en taak van de krijgsmacht.

Weliswaar is de planningshorizon van de jongste Defensienota (1984) nog lang niet verstreken, maar zij beantwoordt niet meer aan de dynamische en verbazende ontwikkelingen van het afgelopen jaar. Ontwikkelingen waarvan richting en einde moeilijk voorspelbaar zijn. De fundamentele wijzigingen in de dreiging zoals wij die tot voor kort kenden — en waarmee wij zijn opgegroeid — zullen gevolgen moeten hebben voor aard en omvang van de Westerse defensie-inspanning en derhalve ook voor die van Nederland. De uitdaging voor de plannenmakers is dat er grote onzekerheid, ja zelfs onenigheid, bestaat m.b.t. de vooronderstellingen waarop toekomstig veiligheidsbeleid moet worden gebaseerd. Het vaststellen van een Defensienota met een bij voorkeur zo onomstreden mogelijk karakter is dan ook geen sinecure. Niettegenstaande het voorafgaande zijn er echter ook momenteel een paar vaste punten waarop het nieuwe veiligheidsbeleid kan worden gegrondvest.

De basis voor ons veiligheidsbeleid is vastgelegd in de Grondwet. Allereerst lezen wij in art. 97 dat alle Nederlanders, mits daartoe in staat, verplicht zijn mee te werken tot handhaving van de onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied. Vervolgens wordt in art. 98 aan de begrippen „onafhankelijkheid" en „verdediging" een nadere en m.i. ook aanzienlijk ruimere inhoud gegeven. Daar valt namelijk te lezen: „tot bescherming van de belangen van de staat is er een krijgsmacht . . .". Het kernwoord is hier „belangen" en dat is een ruimer begrip dan veiligheid. Maar ook met de omschrijving „belangen van de staat" valt best te leven, zij het dat deze om nadere uitwerking vraagt. In de Defensienota 1974-1983, in belangrijke mate beïnvloed door de toen heersende cultuur van het fenomeen doelstellinganalyse, treffen wij een ook thans nog bruikbare uitwerking ervan aan. In die Nota werd de uiteindelijke hoofddoelstelling van de Nederlandse defensieorganisatie geformuleerd als „het ondersteunen van een veiligheidsbeleid door middel van een krijgsmacht", waarbij vervolgens die hoofddoelstelling werd vertaald in een groot aantal sub(sub)doelstellingen. In het aan die Nota verwante rapport van de werkgroep „Analyse Doelstellingen Defensie" werd die werkwijze consequent doorgevoerd en het resultaat was een, weliswaar soms wat gekunsteld aandoende maar in elk geval inzichtelijke, vertakking van alle denkbare hoofd- en afgeleide taken.
In latere Memories van Toelichting en in de Defensienota 1984 zijn die aldus geformuleerde taken, soms in andere bewoordingen en voorzien van een ander prijskaartje, min of meer gehandhaafd. Het ligt derhalve in de lijn der verwachtingen dat ook de Defensienota 1990 met een beschouwing over dezelfde taken zal komen, zij het dat deze, in het licht van de internationale politieke ontwikkelingen, een geheel andere lading zullen krijgen. Laten wij derhalve de twee belangrijkste taken nog eens de revue doen passeren.

Als eerste taak werd indertijd genoemd „het leveren van een (militaire) bijdrage t.b.v. de vrede en veiligheid van het Koninkrijk en zijn bondgeno-

ten". Daaronder werd dan de NAVO-bijdrage verstaan en de handhaving van vrede en veiligheid in de overzeese gebiedsdelen. Dit laatste element zal nauwelijks een nieuwe discussie opleveren, de NAVO-bijdrage echter des te meer. Het is de ironie van deze tijd dat de NAVO onder haar eigen succes zou kunnen bezwijken. Nòg eens 40 jaar NAVO leek tijdens de jubileumfestiviteiten in 1989 geen onredelijke uitspraak van onze toenmalige minister van defensie. In de huidige tijd zal geen politicus zich meer hieraan wagen, of tòch? Welke zijn de feiten? Het Warschau-Pact vormt als bondgenootschap inderdaad geen coherente, voor West-Europa bedreigende, machtsfactor meer. Voor wat betreft de kern van het Warschau-Pact, de Sovjet-Unie, kan dat evenwel niet worden gesteld. In omvang, potentie en capaciteiten beschikt de Sovjet-Unie nog steeds over een formidabele militaire kracht. Er is zelfs veel te zeggen voor de argumentatie dat de Sovjet-Unie als militaire macht de facto sterker wordt. Ten eerste is zij bevrijd van reeds langer onbetrouwbare partners. Voorts levert een afslankingsoperatie van het logge militaire apparaat ongetwijfeld voordelen op.
De minst efficiënte eenheden worden het eerst weggesaneerd. Dit, in combinatie met het moderne materieel dat nu voor vrijwel alle eenheden beschikbaar is, levert in potentie een „leaner but meaner" krijgsmacht op. Met zulk een reële (militaire) machtsfactor in of vóór de deur van het „Europese huis", is het de Westeuropese landen aan te bevelen in bondgenootschappelijk verband met de Verenigde Staten voort te gaan. De euforie over langere waarschuwingstijden is niet onterecht en zal zeker resulteren in minder parate eenheden en voor de VS minder in West-Europa gestationeerde eenheden. Ook Nederland ontkomt niet aan de afweging mobilisabel versus paraat. Bij dit alles moet het criterium kwaliteit de toetssteen par excellence vormen. Kwaliteit in de vorm van mobiele, flexibele, maar vooral goed uitgeruste en zeer goed getrainde en gemotiveerde eenheden. Het zijn vooral deze laatste eisen die een herstructureringsoperatie uitzicht op succes bieden. Gelukkig blijkt in brede kring steun voor deze opvatting.

Een kleinere maar zeer hoogwaardige krijgsmacht past wonderwel in de tweede taak die in de Defensienota 1974 werd genoemd: het in het kader van de internationale samenwerking leveren van een (al dan niet militaire) bijdrage aan vrede en veiligheid. Onder de moderne titel „peacekeeping" en „peace-enforcing" wint deze taak aan belang. Volgens sommigen zou het zelfs wel eens de belangrijkste taak kunnen worden. Relatief gesproken krijgen ook de flanken van de NAVO meer belang. De potentie m.b.t. conflicten en crises is daar relatief het grootst. Met het wegvallen van de stabiliserende centrale Sovjetrussische macht is de onrust in de periferie van de Sovjet-Unie toegenomen. Maar ook elders in de wereld kunnen kleine, mobiele (gevechts)eenheden van de Nederlandse krijgsmacht een vrede-bevorderende rol spelen. Meer dan ooit lijkt een dergelijke inzet een politiek draagvlak te hebben. De voorliggende herstructureringsoperatie zal hiermee dan ook zeker rekening moeten houden.

In dit voor vrede en veiligheid zo dramatische tijdperk is er echter ook behoefte aan bezinning. De geschiedenis leert dat in perioden van ingrijpende politieke veranderingen niet lichtvaardig een voorschot op de toekomst kan worden genomen. Hoezeer ook gewenst . . . het is nauwelijks aannemelijk dat wij zijn aanbeland in een stadium van de geschiedenis waarin (grootschalige) conflicten tot het verleden behoren. Het naoorlogse Nederlandse veiligheidsbeleid heeft zijn waarde bewezen. Wij spreken de wens uit dat de stellers van de Defensienota zoveel wijsheid kunnen opbrengen dat volgende generaties over 45 jaar weer tot dezelfde kwalificatie zullen geraken.

